

ΒΙΒΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ :

Η ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

<http://www.diakrisis.gr/articles.php?lng=gr&pg=8>

“Σας λέω ότι εάν αυτοί μείνουν σιωπηλοί, οι λίθοι θα φωνάξουν”, είπε κάποτε ο Ιησούς (Λκ 19:40) αναφερόμενος στους μαθητές του, όταν τους ζητήθηκε να σιωπήσουν. Οι αρχικοί μαθητές δεν ζουν πλέον για να μας μιλήσουν για τον Ιησού ως αυτόπτες μάρτυρες, αλλά έχουμε την Αγία Γραφή, την οποία εκείνοι, και άλλοι άνθρωποι εμπνευσμένοι από τον Θεό, έγραψαν.

Είναι πολύ σημαντικό, ωστόσο, ότι έχουμε και τη μαρτυρία των “λίθων” που πραγματικά μαρτυρούν την ακρίβεια και την αξιοπιστία της Βίβλου. Οι υλικές μαρτυρίες που έχουν ανασκαφεί από σύγχρονους επιστήμονες μπορούν και μιλούν σε μας μέσω της Βιβλικής Αρχαιολογίας, της επιστημονικής μελέτης αρχαίων ευρημάτων που σχετίζονται με το ιστορικό, γεωγραφικό, πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο κινούνται τα κείμενα της Βίβλου.

Το ξεκίνημα της αρχαιολογίας

Ο Άγγλος Φλίντερς Πέτρι γενικά θεωρείται ο άνθρωπος που έθεσε την αρχαιολογική μεθοδολογία πάνω σε μία επιστημονική βάση. Σε αυτόν αποδίδεται η μεταμόρφωση της αρχαιολογίας από ένα κυνήγι θησαυρών σε μία συστηματική έρευνα για πληροφορίες σχετικές με το παρελθόν. Δεν ήταν παρά το 19ο αιώνα που άρχισαν να εφαρμόζονται αυστηρά οι επιστημονικές μέθοδοι στις εκσκαφές ιστορικών τοποθεσιών.

Είναι περίεργο ότι ο άνθρωπος που συνέβαλλε έμμεσα σ’ αυτή τη διαδικασία δεν ήταν επιστήμονας, αλλά ένας Γάλλος αυτοκράτορας: ο Ναπολέων Βοναπάρτης. Στη διάρκεια των κατακτήσεών του Ναπολέων έφτασε στην Αίγυπτο λίγο πριν το 1800. Το ερευνητικό του μυαλό τον οδήγησε να μελετήσει τον Αιγυπτιακό πολιτισμό και να προσπαθήσει να αποκρυπτογραφήσει τα παράξενα σχέδια που παρατηρούσε στα αρχαία μνημεία. Γι’ αυτό το σκοπό, έφερε μαζί του 175 Γάλλους λόγιους και ερευνητές, και μαζί ίδρυσαν ένα ινστιτούτο στην Αίγυπτο για να μελετηθούν οι επιγραφές και τα αρχαία ερείπια της περιοχής.

Η αποκρυπτογράφηση των Αιγυπτιακών ιερογλυφικών μπορεί να αποδοθεί σ’ έναν νεαρό επιστήμονα της εποχής, τον Ζαν Φρανκ Σαμπολιόν. Ακριβείς μεταφράσεις έγιναν δυνατές κυρίως χάρη στην ανακάλυψη το 1799 ενός μεγάλου μαύρου βασालτικού βράχου στην πόλη της Ροζέττα, που έγινε γνωστός ως “Λίθος της Ροζέττα”. Επάνω του υπήρχε μία επιγραφή σε τρεις γλώσσες: σε αρχαία Αιγυπτιακά ιερογλυφικά, δημοτικά ιερογλυφικά (μία μεταγενέστερη απλοποιημένη μορφή ιερογλυφικών) και Ελληνικά. Μ’ αυτή την πέτρα ως κλειδί, ο Σαμπολιόν το 1822 μπόρεσε τελικά να αποκρυπτογραφήσει τα αρχαία ιερογλυφικά.

Η αποκρυπτογράφηση των Αιγυπτιακών ιερογλυφικών έφερε στο φως τον πολιτισμό των Φαραώ. Σύντομα, πολλοί ερασιτέχνες αρχαιολόγοι ξεκίνησαν για να κάνουν όνομα και χρήμα, ανακαλύπτοντας μυθικά μνημεία και άλλους θησαυρούς. Τα μουσεία σε Αμερική και Ευρώπη ανταγωνίζονταν το ένα το άλλο για το ποιο θα έχει τους καλύτερους απ’ αυτούς. Μία από τις πιο θεαματικές ανακαλύψεις ήταν ο τάφος του Τουταγχαμών, που βρέθηκε το 1922. Πολλοί από τους πρώτους αρχαιολόγους πήραν ειδικές τιμητικές διακρίσεις και κατέλαβαν μία θέση στην Ιστορία.

Αποκρυπτογραφώντας αρχαίες επιγραφές

Κάπου αλλού στη Μ. Ανατολή, παράξενες επιγραφές πάνω σε μνημεία και άλλα αντικείμενα περίμεναν να αποκρυπτογραφηθούν. Παράξενα σκαλίσματα βρέθηκαν σε χιλιάδες πινακίδες σκληρυμένης αργίλου. Αρχικά, μερικοί επιστήμονες νόμισαν ότι ήταν διακοσμητικά σχέδια μάλλον παρά επιγραφές. Επειδή οι επιγραφές φαίνονταν να είχαν γίνει με ένα σφηνοειδές μαχαίρι πάνω σε μαλακή άργιλο, οι ειδικοί τις αποκάλεσαν "σφηνοειδείς γραφές". Η αποκρυπτογράφηση των σφηνοειδών γραφών οφείλεται πιο πολύ σε έναν αντιπρόσωπο της Βρετανικής κυβέρνησης στην Περσία, τον Χένρυ Σ. Ρόουλινσον ο οποίος έκανε μία συστηματική μελέτη των σφηνοειδών γραφών που είχαν βρεθεί πάνω στο Βράχο του Μπεχιστούν. Χιλιάδες χρόνια πριν, ο Δαρειός ο Μέγας, βασιλιάς της Περσίας, είχε σκαλίσει στο μέτωπο του βράχου αυτού, που είχε ύψος 1700 πόδια, μία περιγραφή των κατορθωμάτων του. Η επιγραφή εμφανιζόταν σε τρεις γλώσσες: Περσική, Ελαμιτική και Βαβυλωνιακή.

Στη διάρκεια μιας περιόδου δύο χρόνων, ο Ρόουλινσον ταξίδευε στην τοποθεσία και έκανε πολλές φορές την επικίνδυνη αναρρίχηση στο βράχο, κρεμασμένος από ένα σχοινί, καταγράφοντας με επιμέλεια την επιγραφή, και μέχρι το 1847 κατόρθωσε να την αποκρυπτογραφήσει. Έτσι άρχισε η κατανόηση του Βαβυλωνιακού πολιτισμού.

Ανασκαφή αρχαίων πόλεων

Ένας άλλος νεαρός Βρετανός, ο Όστιν Χένρυ Λέιαρντ, εμπνεύστηκε απ' αυτές τις ανακαλύψεις και άρχισε να κάνει εκσκαφές στο Ιράκ, πατρίδα των Ασσυριακών και Βαβυλωνιακών αυτοκρατοριών. Ανάσκαψε μεγάλες πόλεις που αναφέρονται στη Βίβλο, περιλαμβανόμενης και της μεγάλης Ασσυριακής πρωτεύουσας, της Νινευή, και της Καλά. Πολλά απ' τα ευρήματά του, περιλαμβανόμενων των τεράστιων φτερωτών ταύρων και άλλων σημαντικών Βαβυλωνιακών και Ασσυριακών έργων τέχνης, πήγαν στο Βρετανικό Μουσείο.

Στον ανταγωνισμό με τους Γάλλους και Βρετανούς μπήκαν και οι Γερμανοί αρχαιολόγοι Ο Ερρίκος Σλήμαν, άρχισε να ψάχνει για την Τροία — θεωρούμενη από πολλούς μυθολογική. Ακολουθώντας τις περιγραφές του Όμηρου και άλλων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, ο Σλήμαν κατόρθωσε να βρει τα ερείπια της αρχαίας Τροίας το 1871.

Ακολουθώντας τα χνάρια αυτών των τολμηρών πρωτοπόρων, ήρθαν οι υπομονετικοί αρχαιολόγοι οι οποίοι άρχισαν να μελετούν και να ταξινομούν αυτές τις ανακαλύψεις με συστηματικό τρόπο, γεννώντας την επιστημονική μεθοδολογία της επιτόπιας αρχαιολογίας.

19ος αιώνας: ο αιώνας του σκεπτικισμού

Δυστυχώς, ο ζήλος για δόξα και θησαυρούς οδήγησε πολλούς από εκείνους τους πρώτους αρχαιολόγους σε αστήρικτους ισχυρισμούς ανακαλύψεων βιβλικών τοποθεσιών. Τέτοιοι ισχυρισμοί όπως η ανακάλυψη του τάφου του Δαβίδ και των ορυχείων του Σολομώντα αποδείχτηκαν ψεύτικοι. Έτσι σπέρματα αμφιβολίας σχετικά με τη βιβλική αξιοπιστία άρχισαν να σπέρνονται.

Ο Δαρβίνος και άλλοι, αναπτύσσοντας τις θεωρίες της Εξέλιξης των Ειδών, έδιναν τροφή σε υποθέσεις δημιουργίας χωρίς τον Θεϊκό Δημιουργό. Τέτοιες αμφισβητήσεις του Θεού επέφεραν αμφισβήτηση και της ιστορικότητας της Βίβλου. Επίσης στην Ευρώπη ήταν ισχυρή η σκέψη που εμπνεύστηκε από τον Καρλ Μαρξ, ο οποίος με μία οικονομική και υλιστική ερμηνεία της ιστορίας, αρνήθηκε την ύπαρξη Θεού και θαυμάτων. Πολλοί λόγιοι περιγελούσαν τις Βιβλικές

διηγήσεις ως μύθους. Η Βίβλος έγινε παιχνίδι στα χέρια των κριτικών που προσπαθούσαν να βρουν όλο και περισσότερα λάθη μέσα σ' αυτήν. Μερικοί έφτασαν στο σημείο να ισχυρίζονται ότι οι λαοί της Π. Διαθήκης δεν ήξεραν ούτε να γράφουν ούτε να διαβάζουν! Πολλοί διακήρυτταν αλαζονικά ότι το μεγαλύτερο μέρος της Π. Διαθήκης ήταν λίγο περισσότερο από μύθος.

Έχοντας λοιπόν απορρίψει τη θεοπνευστία της Βίβλου, οι αρχαιολόγοι, που προέρχονταν κυρίως από ορθολογιστικά πανεπιστήμια, δέχονταν ως επιστημονικό δεδομένο το ότι οι Βιβλικές ιστορικές περιγραφές είχαν μικρή ή καθόλου ιστορική αξιοπιστία. Έτσι ξεκινούσαν την έρευνά τους προκατειλημμένοι από τον σκεπτικισμό της εποχής τους. Σκοπός τους ήταν όχι να ερευνήσουν, αλλά να διαψεύσουν τις Βιβλικές διηγήσεις, αποδεικνύοντας ότι οι τοποθεσίες, τα πρόσωπα και οι χρόνοι δεν ήταν πραγματικά.

Ένα παράδειγμα τέτοιας προκατάληψης είναι η περίπτωση της χρονολογίας της πτώσης της Ιεριχώ. Το περιοδικό *Time* (5 Μαρ. 1990, σ. 43) ανέφερε σχετικά : Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η κρατούσα άποψη ήταν εναντίον της βιβλικής περιγραφής. Η Βρετανή αρχαιολόγος Κάθλιν Κένυον στη δεκαετία του '50 καθιέρωσε την άποψη ότι ενώ πράγματι η Ιεριχώ είχε καταστραφεί, αυτό συνέβη γύρω στα 1550 π.Χ., περίπου 150 χρόνια πριν τον Ιησού του Ναυή. Αλλά ο σύγχρονος αρχαιολόγος Μπράιαν Γουντ απέδειξε πως η Κένυον ήταν λάθος. Βασιζόμενος σε μία επανεκτίμηση της ερευνητικής της εργασίας, ο Γουντ λέει ότι τα τείχη θα μπορούσαν να είχαν καταρρεύσει ακριβώς την ίδια εποχή με την βιβλική διήγηση.”

Ανακαλύψεις πιστοποιούν Βιβλικές περιγραφές

Με την πάροδο του 20ού αιώνα όλο και πιο πολλά ευρήματα έρχονταν στο φως επαληθεύοντας τις βιβλικές περιγραφές. Στις αρχές του 1900, Γερμανοί αρχαιολόγοι με επικεφαλής τον Ρ. Κόλντεβεη χαρτογράφησαν την αρχαία Βαβυλώνα και βρήκαν ότι έμοιαζε πολύ με εκείνη της Βιβλικής περιγραφής. Πολλά από τα Αιγυπτιακά ευρήματα επίσης συμβαδίζουν με όσες πληροφορίες μας δίνει η Βίβλος γι' αυτή.

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει επίσης ξεθάψει πολιτισμούς άλλων αρχαίων λαών για τους οποίους η μόνη αναφορά για την ύπαρξή τους ήταν στη Βίβλο. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το βασίλειο των Χιτιτών (ή Χετταίων), για την ύπαρξη του οποίου η μόνη ιστορική αναφορά που υπήρχε ήταν στη Βίβλο, και γι' αυτό το λόγο πολλοί από τους κριτικούς της Βίβλου θεωρούσαν μυθολογική την ύπαρξη ενός τέτοιου βασιλείου. Όπως αναφέρει ο Γκλήσον Άρκερ: “Οι αναφορές (της Βίβλου) για τους Χιτιίτες θεωρούνταν αναξιόπιστες και απορρίπτονταν ως εντελώς φανταστικές” (A Survey of Old Testament Introduction, 1974, σ. 165). Ωστόσο, εκσκαφές που έγιναν στη Συρία και Τουρκία αποκάλυψαν πολλά Χιτιτικά μνημεία και έγγραφα, αποδεικνύοντας ότι οι Χιτιίτες ήταν ένα δυνατό έθνος, μία αυτοκρατορία που εκτεινόταν από τη Μ. Ασία μέχρι τα βόρεια του Ισραήλ.

Μία άλλη επίσης πολύ σημαντική ανακάλυψη ήταν η ανακάλυψη των Χειρογράφων της Νεκρής Θάλασσας (Κουμράν). ΟΙ κύλινδροι, που ήταν γραμμένοι σε αρχαία Εβραϊκή γραφή, βρέθηκαν σε σπηλιές κοντά στη Νεκρή Θάλασσα το 1947. Μερικοί από αυτούς είναι βιβλία της Π. Διαθήκης γραμμένα 150 χρόνια πριν την εποχή του Χριστού, τα οποία ταυτίζονται με τα νεώτερα Εβραϊκά χειρόγραφα (του 7ου-8ου αι. μ.Χ.) αποδεικνύοντας ότι το Βιβλικό κείμενο δεν είχε υποστεί αλλοιώσεις στο πέρασμα των αιώνων. Όμως η αμφισβήτηση της Βίβλου που είχε γίνει τον περασμένο αιώνα είχε κλονίσει την πίστη πολλών.

Πρόσθετη κατανόηση της Βίβλου

Η *International Standard Bible Encyclopedia* (1979, τομ. 1, σ. 244) εξηγεί: “Υπήρχαν λόγιοι του 19ου αιώνα που ήταν σίγουροι πως ο Αβραάμ, ο Ισαάκ, ο Ιακώβ, και ίσως και ο Μωυσής ήταν απλά κάποια φανταστικά δημιουργήματα μεταγενέστερων Ισραηλιτών συγγραφέων. Αλλά η αρχαιολογία έχει τοποθετήσει αυτές τις βιβλικές μορφές σε ένα πραγματικό κόσμο”. Σαν αποτέλεσμα, ένας διάσημος λόγιος σαν τον Τζων Μπράιτ, αφού αφιερώνει 36 σελίδες σ’ αυτό το θέμα, να μπορεί να γράψει, “η εικόνα που μας δίνει η Βίβλος για τους πατριάρχες [Αβραάμ κ.α.] είναι βαθειά θεμελιωμένη πάνω στην Ιστορία”. Η αρχαιολογία προμηθεύει τα μέσα για την κατανόηση πολλών βιβλικών συνθηκών· προσθέτει τη διάσταση της πραγματικότητας σε βιβλικές περιγραφές που διαφορετικά θα φαινόταν παράξενες και κάπως εξωπραγματικές, και έτσι εφοδιάζει τη Βίβλο με ένα στοιχείο αξιοπιστίας.

Παρόλο που ένας πιστός δε ζητάει αρχαιολογικές αποδείξεις γι’ αυτά που πιστεύει, θέλει να αισθάνεται ότι η πίστη του είναι μία ιστορική πραγματικότητα και όχι μία απλώς μεταφυσική πίστη. Η αρχαιολογία προμηθεύει στον πιστό με στοιχεία από ευρήματα βιβλικών τόπων και χρόνων, τα οποία αυτός ερμηνεύοντάς τα, έχει μια βιβλική πίστη σε έναν Θεό ο οποίος ενεργεί με υπαρκτά πρόσωπα, σε υπαρκτούς τόπους και χρόνους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο κύριος σκοπός της Βίβλου είναι η καταγραφή όχι επιστημονικών και ιστορικών πληροφοριών, αλλά των σχέσεων του Θεού με την ανθρωπότητα. Ένα κοινό θέμα σ’ όλη τη Βίβλο είναι η συμμετοχή του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία. Είτε πρόκειται για την περιγραφή της δημιουργίας και των πρώτων ανθρώπινων γενεών πριν και μετά τον Κατακλυσμό, είτε για την πορεία του λαού Ισραήλ, είτε για τη ζωή του Ιησού και τη δράση της πρώτης Εκκλησίας, ο Θεός είναι ο κεντρικός άξονας.

Βέβαια, μεγάλο μέρος της Βίβλου, όπως π.χ. τα προφητικά και αποκαλυπτικά κομμάτια της ή τα θαύματα, αφορά υπερφυσική αποκάλυψη που έχει δώσει ο Θεός και η οποία φυσικά δεν μπορεί να εξεταστεί με την επιστημονική μεθοδολογία. Έτσι πολλές απ’ τις πληροφορίες της Βίβλου δεν μπορούν να επαληθευτούν με τη μελέτη των αρχαιολογικών ευρημάτων. Ωστόσο, η θεόπνευστη περιγραφή της αλληλεπίδρασης του Δημιουργού με ζωντανούς ανθρώπους κινείται μέσα στο φυσικό περιβάλλον εκείνων των ανθρώπων, και κάθε ανάλογη πληροφορία δεν μπορεί παρά να είναι αληθινή, αφού ο Θεός δεν μπορεί να πει ψέματα (Τίτος 1:2).

Όρια στην αρχαιολογική έρευνα

Η αρχαιολογία μπορεί να αποκαλύψει φυσικές μαρτυρίες σχετικές με τη βιβλική ιστορία, αλλά η εικόνα που παρουσιάζει είναι αποσπασματική· δεν έχουν επιζηήσει όλα τα αρχαία μνημεία, και επίσης τα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη μελέτη των υπαρχόντων είναι αβέβαια πολλές φορές. Όπως σ’ ένα παζλ, τα κομμάτια αρχικά μπορεί να τοποθετούνται λάθος. Όσο γίνονται νέες ανακαλύψεις ή προσφέρονται νέες ερμηνείες, η θέση μερικών κομματιών μπορεί να αλλάξει.

Η χρονολόγηση των βιβλικών τοποθεσιών βασίζεται κυρίως σε κεραμικά που έχουν διασωθεί, τα οποία με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους σχετίζονται με αντίστοιχες ιστορικές περιόδους. Αυτό που τελικά έχουμε πολλές φορές είναι μία ασαφής εικόνα του παρελθόντος. Όπως σχολιάζει ο αρχαιολόγος Πωλ Γ. Λάππ, “η Παλαιστινιακή αρχαιολογία μπορεί να πέρασε τη βρεφική της ηλικία αλλά δύσκολα θα προχωρήσει πέρα απ’ την παιδική”. Μερικοί αρχαιολόγοι εκτιμούν πως μόνο 1,000 περίπου απ’ τις αρχικές τοποθεσίες έχουν ανακαλυφθεί. Περίπου άλλες 5,000 ακόμα είναι γνωστές στους επιστήμονες στην Παλαιστίνη, και μόνο 350 έχουν

εκσκαφτεί πλήρως. Όλα τα συμπεράσματα, λοιπόν, βασίζονται πάνω σε μικρές ποσότητες μαρτυρίας.

Παρά το ότι το υλικό που έχει εκσκαφτεί και αναλυθεί είναι σχετικά λίγο, σήμερα έχουμε σημαντική μαρτυρία που επιβεβαιώνει τη βιβλική διήγηση. Όλο και περισσότερα στοιχεία έρχονται στο φως. Σημαντικά τμήματα του ιστορικού αρχείου της Π. Διαθήκης έχουν τώρα συσχετιστεί μεταξύ τους από την αρχαιολογία.

Ποτέ δεν θα αποκτήσουμε όλη τη φυσική μαρτυρία. Το μεγαλύτερο μέρος της έχει καταστραφεί από το χρόνο και τη φθορά. Δεν μπορούμε να αναπαράγουμε τα θαύματα, ούτε μπορούμε να ερευνήσουμε την παρουσία του Θεού και να την επιβεβαιώσουμε με τις εργαστηριακές μελέτες της αρχαιολογίας. Η πίστη πάντα θα βασίζεται σε πνευματική διάκριση και εμπιστοσύνη στο Λόγο του Θεού.

Πώς η Αρχαιολογία έκανε κάποιον να πιστέψει

Η αφθονία της αρχαιολογικής μαρτυρίας που υποστηρίζει τη Βίβλο μπορεί να ενισχύσει την πίστη, και σε μερικές περιπτώσεις έχει συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στο να γεννηθεί πίστη εκεί όπου δεν υπήρχε καθόλου πριν.

Παράδειγμα αυτού είναι η ζωή του Άγγλου Γουίλλιαμ Μ. Ράμσαιη (1851-1939). Γεννημένος μέσα στην πολυτέλεια, ανατράφηκε ως μη-πιστός από τους αθεϊστές γονείς του. Αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης με διδακτορικό στη φιλοσοφία και έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Αμπερντην. Μελέτησε αρχαιολογία με σκοπό να αποδείξει λανθασμένη τη διήγηση της Βίβλου. Όταν ετοιμάστηκε με τα απαραίτητα επιστημονικά εφόδια, ταξίδεψε στην Παλαιστίνη και εστίασε τις έρευνές του στο βιβλίο των Πράξεων, για το οποίο πίστευε ότι θα μπορούσε να αποδείξει ότι δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ένας μύθος.

Μετά από 25 χρόνια έρευνας, ο Ράμσαιη είχε μείνει κατάπληκτος από την ακρίβεια του βιβλίου των Πράξεων. Στην αναζήτησή του να αποκηρύξει τη Βίβλο, είχε ανακαλύψει πολλά γεγονότα τα οποία επιβεβαίωναν την ακρίβειά της. Ήταν αναγκασμένος να παραδεχτεί ότι η διήγηση του Λουκά στις Πράξεις για τα γεγονότα και τα περιβάλλοντα ήταν απόλυτα ακριβής, ακόμα και στην παραμικρή λεπτομέρεια. Έτσι στο βιβλίο που έγραψε, "Ο Παύλος, Ταξιδευτής και Ρωμαίος Πολίτης", όχι μόνο δεν επιτέθηκε στη Βίβλο, αλλά και την υποστήριξε.

Τελικά, ο Γουίλλιαμ Ράμσαιη συγκλόνισε τον κόσμο των διανοούμενων όταν έγραψε ότι μεταστρεφόταν στο Χριστιανισμό. Είναι ειρωνικό, ο άνθρωπος που ξεκίνησε για να αποδείξει ότι η Βίβλος είναι λανθασμένη, να βρεθεί να δέχεται τη Βίβλο ως το Λόγο του Θεού, εξαιτίας της έρευνάς του και των ανακαλύψεών του.

Mario Seiglie (Περιοδικό *Good News* , Μάιος 1996)